

СТРАЖИЛОВО

Власник и уредник
ЈОВАН ГРЧИЋ

У Новом Саду, 9 маја 1893.

ПЕСНИШТВО

* * *

Не питај ме за пређашње дане
И за ноћи песмом опеване!
Не питај ме ни за моје јаде...
За њих само моје срце знаде
— За се ћу их у тајности крити —
Пред тобом ћу само ведар бити,
Јер, крај тебе, мирно живот носим,
Покрај тебе јадима пркосим,
Па утишам и уздахе своје,
Да бих чуо дахе душе твоје.
Загрли ме, моја жељо жива,
Треба живот и да се ужива!

Ако ми се бора челом јави,
Не питај ме за што се појави!
Не уздиши, не ћути, не клони!
Но је, одмах, с мога чела гони!
Не кори ме, него ме излечи —
А нек су ми слатке твоје речи

Или осмех с рујних уста твоји,
Што ме, часом, милином опоји
Па ме носи, измеђ црних јада,
У арајетво, у царство наслада.
Загрли ме, моја жељо жива,
Треба живот и да се ужива!

Видела си цвеће мирисаво,
Кад настане пролеће убаво,
И девојке, како пољем ходе,
Да га беру, да младости годе...
Не питају, шта је било с њиме
Преко дуге снеговите зиме,
Не питају, да ли вене с чега
Ни да ли је све добро по њега —
Но се диче оним, што им нуди,
Стручак мапу — цвет метну на груди.
Загрли ме, моја жељо жива,
Треба живот и да се ужива!

Вл. М. Јовановић

ЈОШ ЈЕДНА ДЕЛИЈИ ОД ДВА ЛИЦА

„Imponira“ и „Šekspira“!!
Богме си се ти отрцо,
Изанђала теби лира,
Па и ти би још падрцо!

Но „posljednju“ — велиш — рече
И у трње копље врже,
Певању ти дође вече —
Пегаз чудно нешто рже.

Додијало већ и скоту
Шеврдање Жумбер-наше —
Зар да трип ту ерамоту,
Камелеон да га јаше?!

Јован Грчић

КНЕЗ БОРИЧ

ЖАЛОСНА ИГРА У ПЕТ ЧИНОВА

НАПИСАО Е. СИГЛИГЕТИЈА

С мађарског превоо Благоје Бранчић

Шеста појава

ПАЛАТИН. МАЂАРСКИ ВЕЛИКАНИ, БЕЛИНЕ ПРИСТАШЕ. (Сви у оклопу и оружју). ПРЕЂАШЊИ

БОРИЧ

Но ево их већ иду. (Палатину)

Ко си ти?

Да буде дочек, како иште чин.

ПАЛАТИН

Палатин земље, први чиновник
За краљем.

БОРИЧ

Онда ступи ближе још!

А другови? Што они осташе?

ПАЛАТИН

Јер не знам, да л нас овде не чека
Нож у прса па — нека умрем сам.

БОРИЧ

Ја веру дадох: дођ'те слободно;
Јунаци ту су, разбојници не.

ПАЛАТИН

Баш када си се крстом клео ти,
Твој разбојник се један домако
До краља, да га смакне.

БОРИЧ

Истина,

Ал од нас сваки то осуђује.

ПАЛАТИН

Сад може бити. Ал наш језик то
Нитковом и убицом назива.

ПРВИ ПОЉАК

Не зову то ни код нас друкчије.

ПАЛАТИН

(с поштовањем према Пољацима)

То знам; у вас се ми и уздамо.

БОРИЧ

Тог не би било, да докучих ја.

ПАЛАТИН

Наш краљ је и без тебе сачуван.

Краљ кралева је нега штитио,

За слепца Бог је с неба гледао;

Кад виде шта ће грешни зликовац,

На окуп онде и нас нареди,

Те, место оштра ножа, зликовац

Тек жаоку могаше пуétити.

Тек рече нешто, понда скана скот,

К'о воља када пусти жаоку.

БОРИЧ

Веруј нам, то је нама мио глас.

ПАЛАТИН

То видим. (Пољацима)

Браћо, пољска господо!

Обећајте нам, ма без заклетве,

Да, ако реч нам ове (па Мађаре) узвређа,

Да ће нам ваш мач бити одбрана.

ТОРДАЛИ

Па то да тршим?! Краљу, и ти зар?

Зар твоју дату реч да презиру?

Нек иду натраг несаслушани.

БОРИЧ

Стрпљења мало, већ сам молио...

ТРЕЋИ ПОЉАК

Да, збори само. Ми смо обрана.

ПАЛАТИН (пратиоцима)

Е, онда хајд'те...

(Излазе и остали из чунова; с једне стране наместе се пољски великани, с друге побуњени Мађари с Боричом; у среди пак палатин са присташама Великим; дотле.)

ДРУГИ ПОЉАК (друговима)

Нама верују.

ТРЕЋИ ПОЉАК

И јесте гадно; слепца напасти.

ДРУГИ ПОЉАК

Господин овај лепо збори, је л?

ПРВИ ПОЉАК

Ха д видећемо, преран ти је суд.

БОРИЧ

Говори! Које добро? Шта бисте?

ПАЛАТИН

Пре нег би војске сабље потргле
И снопље мртвих поље покрило
Те за њима да пиште сирочад —
Желимо знати, шта ти тражиш ту?

(с достојанством)

Па и ви с њима, драги суседи,
Што ли је вама додијао мир?
Је л бољи ваљда грозан, дуги рат,
Који би док нас траје водили,
Да пропаднемо у њем ми и ви.

БОРИЧ

Ја тражим своје право, скиптар мој;
По праву тражим, ја да будем краљ,
Јер ја сам краља Коломана син.

ПАЛАТИН

Онда нас не би река делила,
К теби би сваки Мађар хитао;
Но ми имамо краља избраног
И круна само њему припада.

БОРИЧ

Том отмичару, слешцу, тирану?

ПАЛАТИН

Па нек је тиран, к'о што велиш ти.
Но ми тог слешца ипак слушамо,
Баш за то, јера — није тиранин.
Из славне лозе наше краљевске
Од Арпадове крви син је он —
Још жив и, што се каже, законит.

БОРИЧ

Зар тако? Тако мени у очи?...
А ко сам ја?!

ПАЛАТИН

(мирно, с достојанством)

Опрости онтру реч;

Ми поштујемо љубав синовљу
Спрам оца твога — Бог је сведок наш,
И никад не би пребацивали,
Да није ево баш за невољу.

(вишим гласом)

Јер кад нам руше домовини мир

И сумњиче нам право избора
Те чисту, сјајну круну краљевску
На грешну главу рука скрнава
Пренети жели те нам тако част
И народни нам понос згазити:
Мировање би било јадништво,
А лудост, кад би кога штедели...
Па зато велим очи на очи:
Да Борич није — Коломанов син.

БОРИЧ

Та реч је теби или мени смрт.
Не један живот, већ ни хиљада,
Да имам, опет не би спрали срам —
Извуци мач, а сведок биће Бог.

ПАЛАТИН

Ал гледај преко оне бојнике,
Колико год их видиш, казаће
То исто, што ти ево рекох ја.
Њих све пак не ћеш моћи посећи,
Ма један мора од њих остати
Да виче ко си...

БОРИЧ

Кукавица ти!

Што врдаш?

ПАЛАТИН

Нисам кукавица, не,
Где ове ране свуд на челу мом!
Па сад да чувам чело рањаво?!

ПРВИ ПОЉАК (Палатину)

То није лено, што си спомињо,
Доказало се, да је била лаж:
Краљ Стеван га је признао за брата.

ПАЛАТИН

Јест, Стеван круну њему намени,
Ал' том се сваки Мађар опиро,
(на Боричеве присташе)

И ови овде бунтовници сви
(Пољаци се тргну)

ПРВИ ПОЉАК

И они нису хтели.

ПАЛАТИН

Нису, јест,
Те онда Стеван закон погледа,
И видећ шта је, махну Борича,
Већ наследником Белу прогласи.

ТОРДАЈИ

Ти подмећеш; ми нисмо пристали.

ПАЛАТИН

Да, нисте на то, да се закраљи
Онај, којем сте одузели вид.

(узима од једног пратиоца писмено)

Ал ево писмо, суд за Предславу,
Да није била тако невина.

(Тордајији)

Ти беше судица (показује Пољацима)

— ево потпис му!

Па Чанад (окренут к њему)

— ево и твог имена.

А ево главних, што је тужише,

И ево њих што спис потписаше,

Сведочећи о прељубништву јој.

Па ти, што матер тад осудише,

Сад хоће да је син њен законит!..

(Предаје писмено Пољацима. Боричеве присташе.
поражени, немају речи.)

ПОЉАЦИ

(међусобно, жестећи се)

Та то је покор!

БОРИЧ

Мати, мати, ох!

(Бодомиру, тихо)

Је л свест ми стала ил се врти свет?

ТОРДАЈИ (прибравши се)

Но ми смо све порекли с ка'њем.

ПАЛАТИН

Чујете л то? То збори судија:

Признаје, да је криво судио

И једној жени узо име, част,

А краљици да оте круну јој

И да је јадно чедо жигосо,

Што краљица носаше под срцем!

Да, жигосао дете невино

Још нерођено: овог јадника,

(на Борича)

Ког сад за краља жели уздићи.

(Пољацима)

Које је гори грех? Пресудите!

Ил лажан суд спрам двоје невиних

Ил бунити се против оташтва,

Те хтети сврћи краља законом

А уздигнути крв незакону —

Избер'те, па нек ови витези

О вама знају шта ће мислити.

ТОРДАЈИ

Погрешисмо, те поправљамо грех.

ПАЛАТИН

Ја нисам био судица, нити тад

Потписах под ту тужбу имена,

Па ипак ево то потврђујем,

А и сва земља тако казује

Да суд тај беше прав и законит.

Ви лажете; јер као прогнати

И не знате за част и светињу

И шта је правда... Да је вама краљ,

Који вас прима с греси под скуте

Па био оро или — кукавче.

ТОРДАЈИ

И они закон, правду спомињу!..

А онај крвав суд у Араду?

БОДОМИР

Ако је тако, к'о што веле сви,

Онда је закон ваш: убијати.

(показује на спис)

И с тог не вреди ни ваш онај суд.

ПОЉАЦИ

Да, признају, да криво судише.

(Борич уздахне)

ПАЛАТИН

Па нек је тако; нек је она крв

Потекла услед беса тиранског —

То само нас ко такве казује,

Да тирана и прут му волимо,

Нег лажан кам у круни краљевекој.

(Пољацима)

Но то овако беше, господо:

Они су нашег саучешћа жар

Спрам патњи, које вама причаху,

У згодном часу употребили...

Ох, ал да вам и грех свој причаху!...

Но ево ја ћу.

МАЂАРИ

(на страни Боричевој с виком)

Доста рече већ!

Осветимо убиство! На ноге!

ПОЉАЦИ

Не! Саслушајмо; обећали смо.

ТРЕЋИ ПОЉАК

Да, чујте! друкче ми се делимо.

(Жагор се стишава)

ПАЛАТИН

Наш краљ, наш силни, свети Владислав,
За ким плакасмо целу годину,
Реко је да је Алмош наследник,
Ал Коломан се диже — поста краљ.
Тад Алмош своје право тражаше —

ТОРДАЈИ

И домовини створи сила зла,
До смрти своје буну дижући
И зовућ туђе чете у помоћ. —

ПАЛАТИН

К'о баш сад ви... Ил за вас није срам,
Што тад код њега срамом звасте сви?
Ја нисам пристајо уз Алмоша,
Уз бунтовника. Но краљ Коломан,
Опраштао је буне брацу свом,
Док слушаше свог доброг анђела,
Јер знађаше за ону наредбу:
Нек скиптар млађи брат му наследи.
Ал ви сте у њег отров сипали,
Докле му срце не отровасте
И он, ох, грозно дело учини!
Те рођеноме млађем брату свом,
Избости даде ока обадва! (Пољацима)
Грозите се? Но ту још не ста бес!
И на то још га после склонише,
Да нејако му чедо невино =
Ком шарен лептир беше милији
Нег десет круна, десет престола,
У ком анђелци јоште живљаху
А греха ни да има не знаде —
Да, чедо то, нејако, невино
Из мајчина му крила тргоше
Да види оца с оком крвавим
И то да му је задње виђење,
А по том више ништ' да не види:
Јер тад и њему вид одузеше.
Због прног греха, гриже савести,
Коломан после свиште, кунући
Зле саветнике своје —

(на Боричеве присташе)

Ове ту!

ПОЉАЦИ

Ох грозно, грозно!

ПРВИ ПОЉАК

Што то чинисте?

ТОРДАЈИ

Да сатаримо поган змијски род,
Што сада ево гризе, уједа...

ПАЛАТИН

Из страха, да ће дете бити краљ! —
Ал нису само вид му узели;
Господа су се мудро бринула,
Удиљ о глави њему радећи.
Но њега спасе свети манастир,
У који смо га одмах склонили,
Да не би био жртвом целатском.
Сачуво га је Бог, те поста краљ,
И душманима грехе опрости.
Ал ови, ови мира немаху.
Да натраг стеку изгубљену власт,
Најамљенике подло нађоше
Да нуде престо разним кнезовма,
Е, богме кад се за то дознало,
По праву бише протерани сви.

ПОЉАЦИ

То нисмо знали.

МАЂАРИ

Све је потвора!

ПАЛАТИН

Вас преварише. — Тог је било већ:
Кад ваши оци Беду донеше
И Андрију, а Петра, тирана,
Са престола нам доле свргоше,
Они су онда друкче примљени:
Мађари пред њих листом одоше
И с благословом оба примише,
К'о спасиоце бедног отањтва.
Но с овим овде друкче стоји ствар.
Натурује се, свет пак не ће га.
Па, на жалост и ви сте устали!
Мрзимо л ми вас, кад се буните?
Не! Ни сад још вас не мрзимо, гле,
Јер знамо да су издајнице те,
Претварајућ се, вас обманули.
— Та срце вам је пуно милости.
Ал ако баш желите с нама бој,
Нек тече крв, нек тече потоком,
Но (на Борича) овај, знајте, не ће бити краљ!
(пратиоцима)
Сад хајдмо! Један дан нек стоји још,
Те онда — у рат, па шта срећа да!

ПОЉАЦИ

Ми не можемо у рат! Хајдмоте!

ТОРДАЈИ

Остајте још, да ја одговорим.

ПОЉАЦИ

Ми не можемо у рат. Знамо све.
(одлазе)

ТОРДАЈИ

Ми остајемо с нашим краљем ту,
Да поправимо, што му згрешисмо...

БОРИЧ

(који је до сад поражено стајао, и више пути хтео
отићи, да га није задржао Бодомир, сад силно
уздахнувши)

Ви не тражите за се пробити,
Вас верност веже за ме, верујем.

ЧАНАД

То беху само улизице му,
Ал земља, народ, суди друкчије.

БОРИЧ (ледено)

А што Пољаци тако одоше?

ТОРДАЈИ

Они су пошли само у пљачку
Не у бој, те им ова прилика
Ваш добро дође, да нас оставе.

ЧАНАД

У борби ће нам прећи другови.

БОРИЧ

А биће, мислиш, „издајица“, је л?

ЧАНАД

Шта, издајица?

БОРИЧ

То јест присташа!

ЧАНАД

За цело: више од половине.
Победићемо, краљу, води нас!

БОРИЧ (Тордајији)

Удешавајте војску. Где је план?
Да, водићу вас!

(Мафари оду; Бодомиру)

Кнеже, причекај!

Ови ће сви у — смрт, до једнога!
А ти — ти бежи, драги побрате!

БОДОМИР

Ни разговора! Ту ја остајем.

БОРИЧ

Ал ти си отац!

БОДОМИР

Са мном ће и кћи.
Већ друго нешто... Ако сам ти друг,
Саопшти мени душе твоје бол, —
Угушиће те.

БОРИЧ

(једва се савлађујући)
Лаж је, не веруј.

БОДОМИР

На устма ти је брава гвоздена,
Ал издају те очи — огањ тај;
Ја знам —

САВРЕМЕНА ПИТАЊА ИЗ УМЕТНОСТИ

II

Рад разгледамо развитак свију наука од Платона и Аристотела па све до Лајбница, Канта, Коперника, Њутна, Галилеја, Дарвина и других, видећемо, да се све науке у току векова све то више усавршавале. У томе развитку наука дешавало се, да су неку теорију, коју стари Грци по-

ставили у науци, доцнији векови са свим порушили и на место ње поставили другу, много напреднију. Читаоцима ће бити познато, да се пре Дарвина држало, да сваки напредак у природи бива скоком, да бива услед жестоких револуција у земљи, које све изменују. Ту је теорију оборно Дарвин. Он је научно доказао теорију о тихом развитку органског света. Силна,

онајничка је то борба била, коју је Дарвин водио са својим противницима, али је опет зато из те љуте борбе изашао као победилац и данас су осим најконзервативнијих научника примили сви учени људи његову теорију као најприроднију. Начела те теорије не владају само у природним и друштвеним наукама, него у последње време и у самој уметности.

Има ли у опште икога на свету, који би могао тврдити, да је ма која наука данас дошла до тог савршенства, да се не би могла још боље усавршити?

Заиста, стари Грци имали су свога Платона, Аристотела и других, великих научењака и филозофа, али поред свих тих великана опет се у свету појављују Кант и Лајбниц и други великани.

Стари су Грци положили темељ многим данашњим наукама, али зар је све то светиња и необорива истина, што нам они написаше и чему нас они научише? Зар не сме нико више дирнути у ту светињу?

Стари Грци оставили су нам много дивних дела у уметности, која су потоњим нараштајима служила а и данас служе као узор, али зар се наше доба мора зато у свему угледати на те старе Грке? Заиста би то била врло лепа „сведоџба сиромаштва“ за наш век. То „старо доба“ је у самој ствари „младо доба“ човечанства и те „старе људе“ можемо пуним правом назвати „омладином“ човечанства. Па зар ћемо се ми још и данас у те омладине свему учити? Зар је наш век у самој ствари тако сиромашан, да се не може ни сравнити са старим веком?

За све њихове радове одавали су им сви векови највеће поштовање, али опет зато нису били задовољни оним напретком у науци и уметности, до кога су дошли стари Грци, него су их донекле поправљали, даље их усавршавали и нове стварали.

Све, што сам до сада рекао за науку, важи и за уметност. Зар се може уметност зауставити на оним законима, које су јој поставили Грци и Римљани, на оним законима, које је за уметност поставила ренесанса?

Кад сравнимо историју развјетка науке и уметности, видећемо, да се те обе људске духовне тековине у своје развјетку нигде не слажу. У оно доба, када је грчко вајарство било у цвету свога развјетка, није било готово

још никакве науке. У петнаестом веку, томе златном добу италијанске уметности, када се појављују најславнији сликари Рафајило, Микеланђело и Леонардо да Винчи, наука је била још у повоју. Доцније је наука рапидно напредовала и данас још увек напредује а уметност је почела опадати. Тек у нашем веку појављују се у уметности јачи духови, који су је кадри подићи до висока ступња.

Јасно је дакле, да наука није кадра пропалој уметности улили нов живот, нити може дати уметности јачега полета, али зато је наука била уметности од велике користи, јер је она усавршавала уметничка техничка средства, наука је створила за уметност многа врло важна правила и законе, те је на тај начин поправила њене старе погрешке а сачувала је од нових погрешака.

Према томе се може рећи, да се уметност није задржала само на законима, које су јој поставили Грци, Римљани и ренесанса, него су уметност унапређивале природне науке све до данас.

Толико о техничкој страни саме уметности, а сад пођимо мало даље.

Сви производи вештине, који нису постали у нашем веку, ако хоћемо да их разумемо и да у њима уживамо, захтевају од нас да се пренесемо у ону епоху, која је њих произвела, иначе ће нам ти радови бити доста непојмљиви, чудновати и увели, и ако су их створили најгенијалнији уметници.

Уметник може бити јако даровит и оригиналан, али опет зато на његов уметнички рад силно утиче његова околина. Околина не само да утиче на избор мотива, него и на извађање самих облика.

Уметничко је дело производ општег стања духова и обичаја свога времена. Онај уметник, који може да својим радовима најбоље одговори захтевима, потребама и осећајима свога времена, изазваће највеће симпатије, дивљење и одушевљење код својих суграђана.

С тога се они уметнички радови, који се допадали старим Грцима и Римљанима, јер су потпуно одговарали духу и обичају, захтевима и осећајима оног времена, не морају и нама допадати у истој мери, јер ми данас са свим друкчије осећамо. Од времена тих старих уметника, па до данашњег дана било је у друштву разних промена. Према најразноврснијим

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

утецајима постале су и разне потребе, захтеви и обичаји, постао је и други напредак а са напретком постао је и други укус.

Да бих донекле ту тврдњу оправдао, потрудићу се, да бар летимице пропратим некоје правце у француској уметности и да покажем, у колико су одговарали захтевима свога времена.

Тако је н. пр. класични правац у француској појезији под Молијером, Расином и Корнељем био прави израз и највернија слика свога доба. Појезија тих дана величала је краља, придворну господу и остале великаше. Кад погледамо лица Расинових и Корнељевих трагедија, наћи ћемо ту заступљен цео двор: од краља и краљице па до најнижега гардисте. Под грчким именима: Ахилом, Орестом, Одисејем крију се сами великаши оног времена, људи фини, углађени, елегантни, пуни пристојности и учтивости, сами кавалери, који се владају по свима салонским законима.

Али је та појезија животарила само дотле, докле је у народу трајало одушевљење за краља и династију. Када је простом народу додијало оно силно терорисање краљево те се почео полако дизати против својих неограничених господара, морала је пасти и појезија, која није ни најмање одговарала потребама простог народа, него осећајима краља и аристократије. Тај класични правац ишчежава у оном тренутку, када је револуција срушила стару монархију, разорила аристократско друштво и сељака изравнала пред законом са племићем. После те велике револуције наступа у Француској нов живот. Према новим приликама развијају се и нове потребе и нови захтеви, који су опет потражили другу врсту уметничких производа. У француској се уметности појављује романтички правац, који је био производ тог новог времена.

У тој романтичкој перијоди јављају се песници V. Hugo и A. de Musset, сликари Delacroix, Gericault и R. Fleury, вајар David d'Angers, музичари Berlioz и Auber, и критичари Saint-Beuve и Gautier. Сви су ти уметници проповедали еванђеље природе и за најкраће време стекли су силне присталице.

Али сви ти уметници не само да су обожавали природу, него се у исто време одушевљавали и самим неприродностима, а оно „просто“ и „обично“ што су нашли у природи, то су са свим избегавали у својим радовима. Сам

V. Hugo мрзио је „обично“ у животу, него је заволео — „страсно“, „ужасно“, „нечувено“ и „изванредно“. Тако видимо његова Квазимода, звонара богородичине цркве у Паризу, гурава, глува, горостаса и дива у снази, где се заљубљује у милу и љупку циганку; видимо његова Трибулеја, тога патуљка, несташка, дворску будалу, како страсно љуби девојку, коју му је краљ осрамотио. Он скаче поред њене лешине као бесомучан у цаку, мислећи да гази онога, који је њу осрамотио.

И ако је тај правац у уметности био примљен са великим одушевљењем, није зато опет остао дуга века, јер није био потпуно срастао са тадањим животом, зато је и он морао пасти и уступити место много напреднијем правцу — чистом реализму.

Па да видимо, да ли реализам потпуно одговара студији и захтевима нашег времена.

Реализам даје са свим верну копију правог и истинитог живота. Он нам приказује људе онакве какви су а не какви треба да су, као што су радили пређашњи правци.

А који је најмаркантнији знак наше епохе? Људи наших дана неизмерно цене оно што је реално, егзактно и истинито, дакле са свим противно струји осамнаестог века, где је владао идејализам и осећаји. Осамнаести је век створио највећу слободу за појединца човека. У својој унутрашњости човек је пронашао неизмерно благо — дивне дарове ума и срца, и сматрао је за свој највећи задатак и своју најсветију дужност, да то благо добро сачува, да га што већма развије и доведе до савршенства.

Али та слобода појединца човека није дуго трајала, породица и људско друштво категорично су затражили индивидуум са развијенијом душевном снагом натраг у своју средину, да том снагом помогне породици и друштву.

Човек је дугим расуђивањем дошао до закључка, да он није ништа друго, него део оне природне вериге у целој васелени, с тога и он тако исто подлежи утецају природних снага, као и сви остали природни створови. Од тих природних снага зависи сам опстанак човеков на земљи, с тога је потребно, да човек природне снаге врло добро уозна, да их добро проучи и употреби на своју корист. Но при изучавању природних снага престаје свака фантастична шпекулација, него су ту посматрања, огледи и покушаји једина средства, која

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

WWW.UNILIB.RS

и сигурно до сврхе. Данас свугде готово, и у науци и у животу, највећу пажњу свраћају на себе чињенице, јер су оне само једине кадре упливистичке на нашу будућност. Да би човек дошао до чињеница, мора најпре сасвим уништити све своје осећаје, јер субјективност може врло лако да нашкоди праву посматрању.

Дакле кад данас у друштву, у животу и у науци море човек да рачуна само чињеницама, онда, према општој струји времена, мора човек и у уметности рачунати само чињеницама, а за то је најподеснији чист реализам.

Шта д нас тражимо а шта се и до сад тражило од вајара?

Да на својој статуји што тачније имитује човека.

Шта тражимо од сликара?

Да може човека не само схематично карактерисати, него да нам га прикаже у реалну положају, да нам прикаже предео онако, како га је створила природа.

Према томе тражимо и од песника као уметника, да нам у својим радовима прикаже права природна човека а не допадају нам се данас ни најмање фантастичне слике или сама сентиментална наглавања. Ми данас тражимо и и од песника да је реалиста.

Од песника или уметника у опште тражимо данас, да у нама побуди љубав према оном животу, који нам он приказује у своме раду. А који ће предмет уметничке израде побудити у нама већу симпатију? Да ли онај, који је верно из природе прецртан, или онај, који је створила песникова фантазија? Ја бар држим, да је оно прави уметник, који ми верно али и вештачки у роману или драми, на слици или у камену изради оне и сувише трагичне и драматичне догађаје, који се готово сваки дан дешавају у свету.

Тако је први почео да ради генијални Honoré de Balzac. У циклусу романа, који је назвао једним именом „Comédie humaine“, верно је приказао Француску у XIX веку. Тај се циклус романа може сматрати као инвентар страсти, порока и врлина тадањег друштва. У романима црта он живот најужих и најширих кругова, живот вароши Париза и живот по провинцијама, црта живот у миру и у рату.

У томе правцу пошао је даље извршни романсијер Gustave Flaubert. Један од најчувенијих заступника тог модерног правца био је

H. Taine, чувени критичар и књижевник, а после њега даровити E. Zola, са првим својим радовима. Њему данашња критика највише замера. Али му се зато опет радови данас највише читају. Он је у циклусу романа под именом „Rougon Maquart“ најбоље нацртао друго царство у Француској. Тај чувени писац, који има необичан дар за посматрање, најбоље је уочио мане како вишег тако исто и нижег друштва.

А ко се у Русији са искреном љубављу заузео за оне поништене и презрене људе, за оне безимену и црну масу, коју је пређашња власт са свим избрисала из свога тефтера. За те је први пут подигао свој глас Гогољ и Тургенев.

У исто доба црта нам и норвешки писац X. Ибсен данашње друштво у његовој жалосној и страшној истини.

Данашњи уметници: песници, сликари и вајари раширили су свој делокруг те мотиве својим радовима не траже више у високој аристократији, него по правој хришћанској науци заузели се и за сиромаше, те и њих, као и племиће и друге богаташе, сматрају за најдивотији створ свеопштега Творца.

Ти песници најбоље су погодили жеље и осећаје својих сународника. Они дигосе свој глас у име много милијона других гласова, који су са свим незадовољни данашњим друштвеним уређењем. Они су гласници силне бура, која прети данашњем и физичном и моралном стању. Та данашња бура врло је налик на ону страшну буру пре сто година, која је срушила тадање државно уређење, но ова прети данашњем друштвеном уређењу.

Има врло много људи, којима се овај модерни правац у уметности никако не допада. Томе незадовољству можемо лако наћи и узрока. Сви противници модерног правца у уметности потпуно су задовољни са данашњим друштвеним уређењем, те зато се доста труде, да ту струју зауставе. Али су они врло слаби и нејаки против милијона оних других незадовољника.

Духови су јако узбуђени, звоно се већ полако занијало те ће наскоро огласити сасвим друго стање ствари. Може проћи неколико година а може и неколико деценија, али ће оно тек огласити нов живот.

Противници модерног правца испрва дигосе грају на сам избор мотива, но како му са те стране нису могли ништа нашкодити, то се

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

www.vodovod.rs

ондз још горе окомише на спољашњу израду. Али и ту немају право. Види се то на сликарству.

Могло би се рећи, да су стари, најславнији па и остали сликари врло јако осећали, да су добро мислили, али нису видели са свим добро. Доцнији нараштаји не ће то исто моћи пребацити данашњим сликарима, јер и они јако осећају, врло добро мисле а при томе још и врло добро виде, јер ко је имао прилике да види радове првака ове модерне школе, као што су Немци: Уде, Либерман, Скарбина; Руси: Верешчагин, Сухоровски и Репин; Французи: Бона, Диран, Курбе, Миље, Бретон, Басти ен Ленаж и многи други, тај може то тврдити. Све су то силни дарови, чија се дела одликују савршеном техником и лепотом боја. Предметима, које ти уметници сликају, дају они боју, како је виде у природи, а не ону, коју су употребљавали стари уметници и која је заиста доста неприродна. Походите једанпут ма коју галерију слика, па ћете одмах распознати радове старих уметника од радова модерних сликара. Стари су сликари узимали само тамну и црвену боју. Црвена им беше уједно и основна боја (*Grundfarbe*), а данашњи модерни сликари узимају сиву боју за основну боју.

Сада се намећу два питања, и то прво: да ли је природа пре изгледала онако, као што су је стари сликари сликали, или се конструкција човечјег ока од њихова доба па до наших дана изменила тако, да њихова природа данас нама изгледа сасвим другачије, јер се сама природа није могла тако јако променити у току година. А друго је питање: да ли су можда они стари уметници силом изменили природу на својим сликама? Од тога двога једно мора бити.

Као што већ рекох, и опет су били Французи утемељачи тога правца. Познато је, да су Французи до 1825 имали само једног доста познатог сликара предела, а то је био Клод Лорен, али покрај свог чувеног гласа он није био кадар створити школу у сликарству. Од 1825—1830, када се први пут појављује романтичка школа у литератури француској, појављују се у Француској и чувени сликари предела а то беху Т. Русо, П. Коро, Ј. Дипре, Флер и Каба; они су створили тако звани „*Paysage intime*“. Ти уметници, док су још ишли у школу, само су копирали старе хо-

ландске сликаре предела и то најчвенијег *Ruysdael*'а. Али по што су напустили школу те се упутили далеко од бурног Париза у густе шуме и зелене ливаде, зачудили се, кад су сназили да природа са свим другачије изгледа, него што су је они упознали на сликама својих учитеља. У природи нису могли наћи загасита дрвећа, загаситих ливада и загасита зрака, него су ту видели свеже зелено. Око њих беше свугде јасно и светло, дивна игра светлости и боја. То све нису могли наћи на сликама својих учитеља. Њихови су учитељи сликали њиву, ливаду, шуму, зрак и све остало само загаситом бојом. Ови млађи људи одмах су напустили правац својих учитеља, оставили су њихову загаситу боју и природу су онако сликали, како су је видели својим рођеним очима. Сви њихови доцнији радови, то су вам саме дивне студије. Њихови предмети немају тврдоће и оштрине, него су пуни нежности, мекоће и љупкости. Перспектива њихових слика била је савршена.

Ту у чистој природи они су свој вид добро изоштрили и брзо су дошли до закључка, да се у затворену простору, обичној соби или сликарском аџеру показују исте појаве, као у природи, т. ј. да атмосфера свугде јако упливише на боју.

Сада је настало клицање и весеље код присталица те нове, модерне школе а велико огорчење код њених противника. Сваким даном било је све више и више присталица тога новијег правца; но међу њима била је и читава војска дилетаната, који су показивали врло много добре воље, али врло слабо способности. И баш ти дилетанти својим површним и slabим радовима изазвали су највеће огорчење код противника те новије школе. Али не треба по радовима тих почетника одмах осуђивати ту целу школу, јер она има и својих великих уметника. Ти дилетанти заиста су грдно грешили и њихове погрешке ја сам поближе означио у своме првом чланку.

И данас још увек пребацују тој модерној школи, да њене присталице не знају цртати. Јесте, не знају цртати, али само они дилетанти а не прави представници модерног правца. За доказ ето радова генијалног Немца Ф. Уда. Он је изврстан цртач. То му признају и његови противници.

Противници модерног правца пребацују ње-

говим присталицама, да немају смисла за облик и да нису добри анатоми. Да је и то са свим неоправдана тврдња, ^услуже нам за доказ радови многих француских, немачких и руских уметника а специјално радови Немца Ф. Скарбине, који предаје анатомију на сликарској школи у Берлину. Ко је видео његову слику „Буђење“, може то са свим позитивно тврдити. Та вам слика приказује собу за анатоме. По разним столовима леже многа мртва тела, која ће лежници и ђаци да сецирају. Један од тих људи, сигурно привидан мртвац, уздигао се и посматра своју околину. У томе се раду огледа силна подобност уметникова за анатомију човечјег тела. Њему се не може никако пребацити, да нема појма о анатомији и да није изучавао све проблеме кретања.

Савршеном техником и перспективом владају многи уметници те школе а у лепоти боја неки су достигли и саме старе уметнике. Само да напоменем Руса Верешчагина и Француза

Беч.

L. Bonnat'a. Тај уметник осим што показује врло велик укус и савршенство за облик и израз, још је већи у лепоти боја. Месо његових слика изгледа вам право, топло, здраво и живо месо. Француз С. Duguin данас се сматра за највећег колористу модерне школе. За њега кажу Французи, да смо у стању месо његових слика прстом угнути и да испод коже његових нацртаних ликова пулзира свежа крв.

Ми данас живимо у врло неповољну добу, у добу прелаза, у добу спремања. Прастаре идеје већ су давно порушене, порушиле су их енергични и способни људи, али на њихово место нове још нису назидане. Зато су нам потребни многи даровити људи, који ће у своје руке примити започету зграду и сретно је довршити.

И наш деценијум има доста таквих људи, којима никако не смета та страшна вика противничка, него свој започети рад мирно настављају.

Павле Лагарик

КЊИЖЕВНОСТ

АЛЕКСАНДАР ИВАНОВИЋ ЛЕВИТОВ

(Свршетак)

Пишући ове ретке и нехотице сам се сјетио нашега Ђуре Јакшића, који је исто тако патио и мучио се, којег је живот био исто тако пун јада и чемера. Потомство треба да је захвално такијем људима, да их љуби и поштује и да их се сјећа, људи, који су тако рећи писали сва своја дјела својом врелом крвцом.

Тако је обично у животу свакога такога човјека, који се с муком, напрезањем уздигне над обични ниво, да се за живота њихова мало обазире на њих и не видимо ништа код њих необично, а кад их нестане, онда тек видимо, да то није био обичан човјек, кујемо планове, какав би био и докле би дотјерао, да му прилике бјеху повољније, али смо са свијем равнодушни према њима, док су живи, док се муче, док, што се каже, пију своју рођену крв.

Тијем се већма морамо дивити, како

су ти људи могли да љубе, а да не мрзе људе, међу којијем су проживјели толико биједи и невоље. Карактеристика такијех људи јесте, да су обично непостојани, непрактични, а то стоји у свези са њиховом идејалношћу и појетском диспозицијом, те према тому не знају да удесе свој живот као остали обични људи, него прибјегавају разнијем, начинима, да забораве доњекле свој тешки положај, а не бирају средства, јер је страственост код њих врло развијена. При тому теже увијек за новијем учинима и због тога су ријетко задовољни. Све их њешто стеже, осјећају њеки притисак, који је узрок њиховој сентименталности и песимистичкој диспозицији. Свака уврједа и неправда тешко одјекне у њихову осјетљивом срцу. На што се обични људи и не обазире, то може њих жестоко да уврједи. Свако разочарање, па било ма о чем, стоји увијек у свези са жестокијем потресом

свега душевнога живота њихова, те постају још осјетљивији и сентименталнији.

Тако је било и са Левитовијем, који умрије у најбољој снази, претрпивши и искусивши много у својем мученичком животу.

Као што напријед споменух, Левитов је припадао оптимистичком правцу тадашњег доба, т. ј. у шездесетијем и седамдесетијем годинама, но ипак он заузима ту своје особито мјесто и са свијем специјалан карактер литерарни. Од природе тих, миран, појетски диспонуван, није имао прилике, ни у својем дјетињству, ни у младости, да се правилно развију његове урођене подобности и да се озбиљно образују здравијем искуством животнијем. Чак се морамо дивити, како су се те подобности његове могле да одрже у тако ужасну положају, како да се не озловоли та душа у таквијем тешкијем биједама и невољама и како да не ослаби његов таленат. Његова школа (семинар и медицинска академија) није му ништа давала за његово умјетничко образовање, као што напријед видјесмо; једина школа његова био је Дајкенс, Текереј и Гогољ, њима се он запосио до бескрајности. Све његово друштво бјеше неколико његовијех другова, који се исто тако запосили умјетничкијем дјелима своје и туђе литературе. Код Левитова се збиља може опазити, да га је васпитао Гогољ, а уједно и Дајкенс и Текереј, или боље рећи, ти су писци помогли, да се развије његова лична црта. Из свију дјела Левитовљевих провирује силам лиризам, као излив његова узбуђенога осјећаја, његове радости или боље рећи бола, који се измјењује с оригиналнијем хумором, као што виђамо код Гогоља и Дајкенса. Но његова рођена својина, којом се разликује не само од Гогоља, него и од његовијех непосреднијех претходника, као што бјеше Тургењев и Григоровић, јесте та, што је добро знао све ситнице народнога живота, а за тијем, што је умιο да добро проникне у унутрашњи живот лица, која је цртао; осим тога опажа се код њега одушевљени, колоритни језик не само у његову казивању, него и у разговору лица, која раде. Reinholdt у својој књизи: „Russische Litteratur-

geschichte“ каже у овом смислу за Левитова ово: „Lewitow ist jung zu Grunde gegangen und hatte nicht Zeit sein Talent zu entfalten. Seine Erzählungen, in denen sich ein ernsthaftes Bestreben kundgibt, die Volksseele und nicht bloss die grobe Aussenseite des Volkslebens zu erfassen, enthalten treffliche Ansätze zur psychologischen Analyse, leiden aber an einer gewissen Gespreiztheit in der Nachahmung der Volksredeweise und an Sentimentalität“. Ово је уједно све, што у ошће Reinholdt каже за Левитова у својој историји руске књижевности.

Други приједмет лиризма код Левитова јесте описивање природе, коју је он страшно љубио, оне степе средњо-источне Русије, гдје је толико пута пјешнице путовао. „Природа је мени увијек на првом плану“ — каже Левитов. „Природа је њешто најбоље од свега, што сам ја сазнао у својем животу. Сијајући његда правом красотом у моје дјетињске очи, она ме нагна, да је од срца заволим“. Може се збиља казати, да Левитов црта природу не ријетко као и Тургењев, но разлика је у том, што Тургењев, као чист умјетник, за чудо схваћа сва танка шатирања облика и боја; а Левитов описује природу лирски, љубећи је и одушевљавајући се њом. Сам хоће да дијели живот са њом и често јој даје збиља да говори људскијем језиком, да се уплеће у живот људски, да спомиње своју прошлост и прошлост људи, који живе у њој (цртање старе шуме у „Уличныхъ картинкахъ“). Но њега не весели само природа; он увијек истиче, како је тијесно везан живот људски с том природом, како много каже та природа свјежемү осјетљивому дјетињству и младости, какав контраст и какав укор често даје њезина красота недјелима, која се догађају у животу.

Круг његова рада није опширан. Он је описивао само што је видио и искусио. Објекат његове Музе бјеше сеоски живот сељака, свештенства, грађанства и трговаца; у пријестоницама живот биједнијех људи, неморалнијех женскиња, живот људи, који станују близу градова, покваренијех и распунтенијех утјецајем крчмарске цивилизације и градске распунтениости, живот

WWW.UNILIB.RS

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

маленога окружнога града; слике из прошлости, замисли младића онога покољења, којему је и он сам припадао, ужасне слике пијанства, гдје се он жалибоже не показује само као посматрач, него и као фактор.

Задаће његова стварања не бјеху тако тешке и сложене као код романсјера, који настоји, да црта заплетене појаве и будућиве карактере из вишијех и средњијех кругова друштвенијех, но приповиједање његово тече слободно, људи, које црта, као да су њему познате личности, али кад се ближе посмотри, види се, да у том приповиједању, простом по спољашности, а сложеном по сижеу, имамо пред собом чисто умјетничко стварање живота, а не само просту фотографију. Његова су лица типична, у њима имамо пред собом не индивидуалан случајан портрет, него карактерна представника једне стране живота овога или онога круга.

Према својим личностима Левитов увијек осјећа топлијем хуманијем осјећајем, који га нигда не оставља и са којим није нигда помијешана сатира ни раздражење него увијек топло саучешће и б.л. Као умјетник није он гледао на живот и људе са гледишта теорије, него кроз призму појезије и осјећаја. Ма да бијограф Левитовљев каже, да он није припадао ни једном књижевном правцу тадашњијех партија, стојећи изван њих као умјетник, ипак је његов друговски круг имао одређена мишљења, па за то је Леонтјев био конзеквентан, кад није хтио да штампа прву приповијест Левитовљеву, како није одговарала правцу његова журнала.

По мишљењу А. Пишина није право, да Левитова прибрављају категорији тако званог „народњаштва“, него он припада оној групи рускога друштва и литературе, која је с одушевљењем и саучешћем поздравила реформе прошлога царевања, очекујући већу културу и образовање народно. У том смислу био је он народњак, као што бјеху и други радници руске литературе при крају педесетијех година, који су радили у прогресивном правцу. То тврђење А. Пишина може се одмах увидјети да је умјесно, кад се узме у рачун, како Левитов поима народ.

Левитов је љубио свој народ, као што љуби човјек своју отаџбину, мјесто свога рођења, разумијевајући са свијем радост и весеље, тугу и жалост народну; но његов идејални народ није био у садашњости, него у будућности, — народ образован и самосталан. Он је љубио народне старине, обичаје и пјесму као појетску страну народнога живота а цртао је живот онакав, какав јесте, са његовијем добријем и рђавијем странама, не гледајући у народној патријархалности најбољу друштвену организацију и не идеализујући је, као што то чини новије народњаштво, а то га и дијели од овога.

Из народне старине јесте приповијетка „Аховскій посадь“, која се одликује таком љенотом појетском, да се може испоредити с најбољијем радовима те врсте у руској литератури. Из времена крјепоснога права има њеколико приповијести, као „Моя фамилија, из воспоминаній времено-обязаннаго“, „Мое дѣтство“, гдје нам излази пред очи истинита психологија човјека, који је одрастао под тијем крјепоснијем правом. „Степные выселки“, „Бабуинка Маслиха“, „Сельское учение — степная идиллија“ припадају к најбољијем приповијестима из народнога живота, какијех има само у руској литератури; но свјетле стране засјењују велика страдања и поквареност, којијема је коријен не само у спољашњијем тешкијем приликама, садашњијем и нашьеђенијем у току историје, него у нестарању за народно морално образовање и у неразвијености народнога ума. У приповијестима „Деревенскій случай“, „Расправа“, „Сказка и правда“ иронише се доњекле примитивно схваћање о народном добру и самосталности, која је збиља само нука фраза, кад нема сам народ широка појма о себи, о својем позиву, о узајамном праву и дужностима. У приповијестима Левитовљевим може се опазити та црта, да су побожне и разумне сентенције у патријархалном животу само одежда дрскога лицемјерства и нискога лагања. У њима Левитов удара осим тога на рђаве традиције и обичаје народне, цртајући насиље јачијех над слабијим, мушкијех над женскињама, старијих на дјечи. Таке су приповијести: „Сладкое

житѣ“, „Новый колоколъ“, „Блажененькая“, „Графчикъ“, „Горбунъ“. гдје се црта биједно стање младе жене, која је дошла у туђу породицу под власт зла свекра и зло свекрве. У приповјечи: „Передъ открытiемъ сельскихъ школъ“ црта нам Левитов, како се тога народ побојао, као што је обично код неурога народа, да се боји увијек новине, за коју нијесу знали његови преци. Ту је видио прости руски селац прет врађји, да ће враг одводити бабе и дјевојке и др.

Таке слике народнога незнања, покварености и празновјерства црта Левитов у: „Нравы московскихъ дѣвственныхъ улицъ“, „Счастливые люди“, „Московский уличный картины“, „Хорошія воспоминанія“, „Не сѣють, не жнутъ“; „Безпріютный“, „Шосейный день“, „Безпечальный народъ“ и др.; свагдје овдје био је он компетентан посматрач.

У приповијеткама: „Новый колоколъ“, „Яковъ Петровичъ Сыроѣдъ“, „Барочникъ“, „Картузовъ“, „Вѣрное средство отъ разоренья“, црта нам лажну побожност, гдје се учини њеко добро дјело, да се могу послѣје тога правити већа недјела.

Левитов није могао, да мимсиће пијанство и вино, које је тако раширено те га има и при весељу и при жалости, пију га и људи и жене; отац га даје својему малому сину, а мати дјетету у колијевци ракије, да слађе заспе. Пошљедица је вина увијек гадна и зла; весеље се најчешће свршава свађом, чак и убиством; господар кућни проије и пошљедњи новчић, зоставља породицу и т. д. Цртање тога налази се у „Типы и сцены сельской ярмарки“, „Цѣловальничиха“, „Горбунъ“, „Расправа“, „Блажененькая“, „Имянины

сельскаго дьячка“. Само на њеколико мјеста покушава Левитов да објасни ту појаву, и то психолошки, гледајући у „пијаници“ увијек не гадна но не ријетко несретна човјека, који не зна другога излаза из својега тешкога положаја. Писце, као што бјеше Левитов, који се дотицаху те стране живота народнога, окривљивали су, да воле прљавштину и да виде код народа само тамне стране његове, а то није оправдано.

Посматрање градскога пролетаријата остављало је на њему мрачне учине: „Аркадское Семейство“; но он ипак није пессимиста, јер се и поврх мрачнијех мисли у души пишчевој лелуја тихи, љупки расположеј, који је био нај јача основа његову карактеру.

Још ћемо споменути „Петербургскій случай“, гдје чиновник Памеранцев, задубљујући се у успомене своје младости, силази с ума, а то стоји у свези с пишчевијем успоменама на семинарски живот, испите, друговања, педагошка мучења и т. д.; за тијем „Говорящая обезьяна“, епизода из несвршенога романа „Сны и факты“, пуна личнијех мисли и рефлексѣја, гдје млади умјетник очајава, не могући примѣјенити своје идејалне тежње на стварност, губи моралну равнотежу и одаје се пићу. Ту се најбоље види мрачно расположење пишчево у његовијем пошљедњијем годинама као пошљедица тешкијех материјалнијех мука и биједа упоредо с идејалнијем тежњама.

На крају смо и живота и рада Левитовлева. Руска је критика достојно оцијенила својега мученика-умјетника и ја држим, да није с горег, што се и наша читалачка публика упознала животом и радом његовијем. Свакако би било вриједно, да се и преведе што од његовијех приповијести.

Милан Поповић

КОВЧЕЖИЋ

КЊИЖЕВНИ ПРИКАЗИ

Српска краљева академија. Глас XXXVI. Струмска област у XIV. веку и цар Стефан Душан. Од Стојана Поваковића. — Београд. Штампано у краљ. српској државној штампарији. 1893. Стр. 49. — Писац је ставио себи задатак да расправља о југоисточној граници Ду-

шанова царства. „У тим границама и у земљама, које су покрај њих, наћи ће се прави кључ за разумевање како ондашњих тако и гдекојих познијих догађаја“. Расправу је писац поделио на четири дела. У првом делу говори о изворима за своју расправу. Извори ти су грчке новеле цара Душана и грчких царева. Новеле те издали су: Мвкленић и Милер, Петровијевић и Флорински. У другом

делу испитује, докле је допирала струмска област под Грцима. Осим Сера, хватала је она: Струму, Красову, Тополију, Христовољ, Мосинопољ и Волер. У трећем делу расправља о серској области. „Она је хватала: целу средњу и доњу долину Струме...; целу водопађу Месте и приморјем јужно од Дrame и око Крестопоља; по том приморском крају око Ксантине и Мосинопоља (Бумулаине) до границе приморских водопађа на северу; по том крају међу десном страном Марице, Мосинопољем и морем, који је на север хватао до северне границе морских водопађа или до јужне границе области дидимотичке“. У четвртм делу расправља писац о догађајима у струмској области 1345—1353. Новаковић мисли, да је Душан освојио Сер одмах по Митрову 1345. и да се по свој прилици на Дранђелов дан прогласио за цара. Још 1343. год. заузео је Душан Хрељине земље. Писац је по Кантакузеноу и Грегорасу извршио живот и смрт Момчилову, чије земље заузео Кантакузен (1345.) Из живота Момчилова морам нешто напоменути: Грегорас прича, да је Момчило „када му је било тридесет година, смислио да се мало остави хајдучкога начина живота и да почне живети уљудније, те најми једнога уљудности вешта Грка од бољег рода, да га томе научи. Али му се на скоро и то досади, па се опет врати к своме прашњем начину хајдуковања и четовања“. Ово ме много опомиње на народну песму: Орање Краљевића Марка. Ја не сумњам да је у тој народној песми одјек Момчилове намере, да се остави четовања; само је радња пренета на Марка, што ни најмање не смета. — Нека је ова лепа расправа свакоме најтоплије препоручена.

Беч.

С.

V. Jagić. *Archiv für slavische Philologie* unter Mitwirkung von A. Brückner (Berlin), J. Gebauer (Prag), C. Jireček (Wien), A. Leskien (Leipzig), W. Nehring (Breslau), St. Novaković (Belgrad), A. Wesseloſki (St. Petersburg) herausgegeben von — — Fünftehnter Band. Drittes Heft. Berlin. Weidmannsche Buchhandlung 1893. — Изашла је трећа свеска XV књиге Јагићева Архива за словенску филологију. На првом месту је чланак од Рудолфа Абихта *Quellennachweise zum codex suprasiliensis*. Супрасалски кодексе је најстарији ћириловски рукопис, те с тога се њиме толики и баве и изучавају га. Како је пак на многим местима словенски текст таман и нејасно преведен, то се писац овога чланка потрудио, да скупи грчке изворе, помоћу којих ће се поједина тамна места у кодексу потпуно моћи разумети. На другом је месту „Zur Würdigung des Altslovenischen“ од Облака. У овоме чланку расправља Облак о оним питањима, којима се Вондрак занимао у својим расправама о ст. слов. језику и супр. кодексу, које изађоше у органу царске академије наука у Бечу. Облак говори о супрасалском кодексу, Клоцову глагољашу, Савиној књизи, прашким и кијевским фрагментима, и на послетку о домовини ст. слов. језика. На трећем је месту чланак „Прилог средњовековној приповедачкој књижевности у Југословена“ од В. Мочуљског. Ту је изнесен текст једне средњовековне приповетке, од које се рукопис из XV века нашао међу папирима Григоровићевим, а сада је својина свенаучинта у Одеси. Оснои је тој причи освојење Троје, само што је претрпана разним другим мотивима. Мочуљски мисли, да је састављач те приче био Југословен. Како се у језику, па чак и у

ерској рецензији опажају бугаризми, то држи, да ће аутор те приче бити Бугарин. Даље је чланак од М. Решетара „Zur Textkritik von Palmotič's Dramen“. Решетар замера Навићу (под чијом редакцијом изађоше дела Палмотићева у збирци *Stari pisci hrvatski* св. XII—XIV), што није јасно изнео одношај Палмотићевих драма према изворима, одакле је црпао мотиве. За текст му замера, што није лиме рукописа употребио, него је већином из једног рукописа отштампао без икакве критике. Даље је чланак „Zur Autorschaft einiger im II Band Stari pisci hrvatski gedruckten Gedichte“ од П. Крековића. У одељку „Kritischer Anzeiger“ оцењује Решетар Брозов Хрватски правопис. Признаје да Брозово дело има врло добрих страна, али има много погрешака и недоследности. На крају ове оцене има додатак Јагићев опет о томе. Даље је Јагић проговорио о Будиловићеву делу: Опћи словенски језик итд. Дело је ово написано поводом награде, која је расписана 1885 приликом хиљадугодишњице словенских апостола. Кроз дело се као првен нит провлачи идеја, да словенски језици немају будућности, него ће се изгубити, да даду места рускоме језику. Јагић је најбоље карактерисао ово дело, када вели: То није научна работа, него тенденциозна историјско-политична брошура, која је и сувише полемичне природе“. У „Bibliographisches“ међу осталим проговорио је Јагић о „Теорији књижевности“ од П. Ђорђевића. Јагић са задовољством истиче, што је аутор унео примере из српске књижевности. Опажа само да је књига израђена према узорима, који су већ застарели. У одељку „Kleine Mittheilungen“ има од Јиречка једна белешка о бадњаку. До сада се за бадњак знало од XVII века овамо. Јиречек је нашао на један споменик, где се бадњак спомиње још у XIII веку. У томе је одељку опет белешка од Јиречка о јуначким играма у средњовековној Србији, о чему је у XIV Архиву говорио. Из ове се белешке види, да јуначких игара не беше само у Србији, него и у Дубровнику и Далмацији, где се и сада у неколико сачувале под именом „алка“.

Беч.

Р.

Pomladni glati. Posvećeni Slovenski Mladini III. Uredil Alojzij Stroj. Založili sotrudniki. Tiskala katolička tiskarna in Ljubljani 1893. 8°. Str. 110. Цена неваз. 20 н., вез. 30 н. — Тако елегантно и красно опремљене словеначке књиге већ дуго не имајасмо у рукама, па и садржај никако не заостаје, шта више далеко наткриљује спољашњу страну. Напред има неколико нежних песама, једноставне су али знају прокрчити пут до срца. За тим долази спретно написан животопис паше Лава XIII и три приче: „Rana smrt — pa dolgo življenje“; „V nebesih — pri sveti birni“; „Zaklad v hruski“. На крају је „Gospod vi Trsta“ глума у два чина за младеж. Повод је тој глуми тристагодишњица од пораза код Сиска год. 1593. Језик је лак и правилан. Не би било с горета, кад би се нашао ко, да ту књигу преведе на српски. Српска би деца у њој зацело нашла лепе забаве и поуке.

Ј. Н—ц.

Марибор

Izza mladih let. Pesmi Frana Grana Gestrina. Celje 1893. Tiskal Drag. Hribar. Str. 116. Цена неваз. свесци 80 нов. вез. 1 ф. 30 нов. (Добија се једино код А. Загорјана, књижара у Љубљани). — Гестрин је један од бољих млађих песника словеначких, па су за то Словенци с весељем и поздравили то издање његових песама. Песме су ре-

ним делом еротична садржаја, али у оригиналну, савршену облику. Особито су лепе: Чему, О мраку, При народних певних, На господетском пољу, Братом Чехом. Но између свију је онај лепша епика песма: Задњи брат. Кога занима словеначка књижевност, ми му те песме топло препоручујемо.

Марибор.

Ј. Н — ц.

КЊИЖЕВНЕ БЕЛЕШКЕ

— „Песник и Вила“ кнеза Николе изаћи ће за који дан у нову издању. Узорити владар Црне Горе дозволио је Петинској читаоници, да изда његов најновији спев а у корист Зетском Дому. Један део овога другог издања биће штампан латиницом. Цена ће бити књижица на финој артији 70 новч. а на простијијој 50 новч. Одавде од нас ваља претплату у плаћену писму слати Петру Рамадановићу у Котор.

— „Просветни Гласник“ у овогодишњој свесци за март доноси на стр. 145—180 веома марљиво израђену биографију пок. *Јована Бошковића* од нашега вреднога сарадника *В. С. Ђорђевића*.

— Антоније Стражичић јавља, да је у свескама рад да изда Историју Дубровника, на којој је радио пуних шест година и од које је понешто штампао и ове године у „Застави“. Цело би дело изашло у десет свезака по двадесет новчића а писац за сад позива на претплату на првих пет свезака. У првој свесци биће описан данашњи Дубровник а у другој ће свеци почети историја му. Претплату ваља слати писцу амо у Нови Сад.

— У 7 бр. овогодишњег „Јавора“ стр. 216—220 штампан је академика *Ст. Новаковића* Предлог да се отпочне купљење грађе за академијски „Српски Речник“ и да се за тај посао установа у Академији „Лексикографски Одсек“. На састанку Српске Краљевске Академије од 12. апр. о. г. изабран је одсек лексикографски, у којем су академици: *Ст. Новаковић*, *М. Ђ. Милићевић*, *Св. Вуловић*, *Љуб. Ковачевић*, *Петра П. Ђорђевић*, *Љуб. Стојановић*. Одбор ће се по потреби попуњити и члановима ван Академије.

— „Видело“ се у последње време баш ало окоило на „Стражилово“. Неки се Н-у (Наргу) најмио у овдашњег српско-хрватскога Јануса да „систематски напада“ „Стражилово“, не би ли му „дошао главе“ па да се тако оствари идејал Јанусов. Но није Јанус нашао поуздана мандатара. Н-у је и сувише игнорант или (да му српски кажемо, иначе смо уверени да нас не ће разумети) незналица а да би могао с успехом извести смер свога вајнога мандата. Уз то је, као и све незналице, и бестидан па кад ваља нападати, игина му је најпореднија ствар. Уредника овога листа „туче“ Вуковим речником а код Благоја Бранчића и не завирује у тај речник. Како му је кад угодно, да се прави паметан! Него се уме и луд да прави тај Н-у! Овамо пише по наруџбини „делије од два

лица“, а овамо му је „нејасна“ песма о том делији. Но све кад Н-у не би и разумео, не би било штета. Главно је, да „делија“ разуме, а тај разуме. Нек загледа Н-у у 19 број *Vienera*, осим тога у 17 број истога листа и у 10 и 11 број „Стражилова“, па ће му онда, ма да се силом чини нештит, јасна бити и песма у 17 а и ова у данашњем броју „Стражилова“. А што се хвали, како се у „Виделу“ сваки пут (баш не ће бити петина!) региструје садржина „Стражилова“, ту бисмо га ми сами молили, да се више и не осврће на „Стражилово“. Прво и прво приказује сакато (место „Берса“ каже „Берса“, место „Поповић“ „Павловић“ и т. д.), а друго никад нам не даје прилике, да му љубав вратимо; бар за ово годину и по дана једва ако је једаред било прилике, да се из „Видела“ прибележи што, што је вредно прибележити. Или ваља да пребележимо морске приказе и белешке једвога Наргу-а? Воље нека тај београдски шкриблер сам још учи српски језик, па не ће онда озбиљно узимати реч „Језикословни“, него ће је метати под козје ноге, кад опет уварда прилику, да уредника овог листа и Благоја Бранчића Вуковим речником „научи памети“. А човеку, који или не зна или не ће да зна шта све значи н. пр. „ђаво“, „точити“, „петља“, биће прилике сваки час да — пискара којешта.

— У програму ц. кр. државне гимназије у Прерави (у Чешкој) за год. 1891 има чланак: *Význam Srbska v dějinách říše zakonsko-uherské od roku 1350 do g. 1790*. (Значај Србије за повесницу австро-угарску од год. 1350 до 1790), који је написао *Фр. Ошчадал*. Рефернат у *Zeitschrift für die öster. Gymnasien* (ове год. четврти свезак) вели: За сад се доводи овај посао до у XVI век. Писац опсеује на основу извора историју српску од Стевана Душана и прегледа затим прилике у Угарској, Чешкој, Пољској и у хабсбуршким наследним земљама у том добу

— Словеначка Матица издаће за годину 1893 ове књиге: „*Letopis*“, који уређује проф. *Бартел*; „*Goriška*“ II део, пише проф. *С. Пугар*; *Сјенкјевић* *М. М.* „*Z ognjem in meštem*“ II део. Чланова има укупно 2300 и то седам почасних, а то су: гроф *Иван Харах*, властелин у Прагу; др. *Ватрослав Јагић* у Бечу; др. *Иван Квичала*, свенауч. проф у Прагу; *Јан Лего*, чиновник чешког музеја у Прагу; др. *Фрања Рачки* у Загребу; др. *Фрања Ладислав Ригер*, властелин у Прагу; барун *Андреја Винклер* у Горици; 293 утемељитеља и 2000 годишњих чланова. Словеначка Матица располаже с 53824 фор. иметка. Годишња претплата износи три форинта. Чудно је, да није ни један Србин члан Словеначке Матице!

— „Бесџда“, која излази у Лавову, доноси у шестоме броју расправу „Света гора и светогорски калуђери“. Ову расправу пише *В. Шурат*.

— Из „*Allgemeine Wiener medizinische Zeitschrift*“ прештампана је у засебну књижицу расправа Србина доктора *Николе Вучетића* из Митровице под насловом „*Beitrag zur Casuistik des Morbus Addisoni*.“

САДРЖАЈ: Песништво: * * * Још једна делија од два лица. Кнез Борич. — Уметност: Савремена питања из уметности.

— Књижевност: Александар Ивановић Левитов. — Ковчежић: Књижевни прикази. Књижевне белешке.

„СТРАЖИЛОВО“ излази сваке недеље на читаву табуку. Цена му је 5 фор. а. вр. на целу годину, 2 ф. 50 н. за по год., 1 ф. 25 н. на четврт год. — За Србију и Црну Гору 14 динара на годину. — Рукописи се шаљу уредништву а претплата књижари Луке Јоцића у Нови Сад. — За Србију прима претплату књижара *В. Валожина* у Београду.

Издаје књижара Луке Јоцића.

Штампарија дра Павловића и Јоцића у Новом Саду.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

WWW.UNILIB.RS